

temoč vse tako obračati vé, da si svojo korist in veljavne ugodnosti za življenje izboljšuje; v vsem njegovem mišljenju in dejanju je nek trezen, razumen red, povsodi neka konsekventna metoda, katera ga ob vstrajni volji najbolje k zaželenemu cilju vodi. Nordiški kmet je po tem načinu umen kmetovalec, bodi si, da se je v odličnih agrikolnih akademijah, ali v prosti vaški šoli izsolal, in pozna svoje potrebnosti ter primerne in dosegljive mu ugodnosti življenja, pa tudi način, si jih gotovo in pošteno pridobivati. Zato pa, da si jih pridobiva, mu velja njegova možata in vstrajna volja.

Kar našemu kmetu najbolj škoduje, so po mojem mnenju ravno tem nordiškimi kmetom nasprotni lastnosti. Naši ljudje živijo večidel prelahkomiselno ali brezmiiselno, neredno, brez vsega proračuna za najbližjo bodočnost, brez poznanja svojih pravih potreb in ugodnosti za življenje. Žalost me obhaja, ko mislim na nekatere naših vasi, v prekrasnih, od narave bogato nadarjenih pokrajinah, kjer je sicer še primerno zidanih hiš, ki se od daleč precej lepe kažejo; vendar ko bliže stopiš, uže brž na dvorišču povsod neprijeten nered vidiš, nemarnost te pika iz vseh kotov; če pogledaš na hišna okna, so gola in zaprašena; če stopiš čez smetljiv prag, najdeš zaduhlo, zakajeno, neprijazno sobo, postelja te nikakor k počitku ne vabi, in ponujena jed se ti s posodo vred gabi.

Na to se mi poreče: „Ljudstvo je ubožno, ne more drugače.“ Ne, to ni po vse res! Ljudstvo bi móglo drugače, ako bi znalo in hotelo: ne zmožnosti, ne sredstev, temuč boljše znanosti in boljše volje mu treba.

Tù ne more biti moj namen, bolj natančno popisovati kmetijstvo v gori omenjenih nordiških deželah, omenim pa le še, da tukaj se upotrebljavajo vsa najboljša izkustva, ki so dotičnim krajem primerna, tako, da je poljedelstvo in živinoreja v najlepšem razvitku.

Z živino se tukaj tudi mnogo bolje in po človeško ravna, nego pri nas. Takošnih surovosti pa, kakoršne se, na pr., na Ogerskem proti živalstvu vidi, bi tukaj si nikdo kar misliti ne mogel. Še nikjer na Danskem, Švedskem in Norveškem nisem videl izdelane in stepene živine, samo v mestu Janköping-u sem zapazil ob priliki nekega tedenskega sejma nekatere jarme iz bližnjih bregov, ki niso bili v dobri reji. Kakor je v obče goveja živina tukaj lepa in dobre reje, tako so posebno tudi konji; lepim droškarskim ali fiakarskim konjem v Kjöbenhavn-u (Kopenhagen), Stockholm-u in v Kristianiji se človek kar čuditi mora; tukaj še nisem videl slokega in izdelanega kljuseta. Ti vrli nordiški ljudje poznajo pravo mero za delo in počitek, za trud in ugodnosti tako samim sebi, kakor svoji živini — najboljši podpornici v težavah življenja.

Poleg omenjenih vzrokov blagostanja nordiškega kmetijstva se ve da je še mnogo drugih, kateri so iskati v državnih razmerah dotičnih dežel. Niti Danska, niti Švedska in Norveška se z vojaško silo ne šopiri in za neproduktivne svrhe pridelkov svojih žuljev ne zametuje. Davki so toraj v primeri z družimi vojaškimi državami zeló majhni, in kolikor se jih plačuje, obračajo se za občni prid, za produktivne namene, za povzdigo in prospeh občnega blagostanja. Pač srečne so države, srečni narodi, katerim ni trebat i vojaškim!

Kristianija 15. julija.

Dr. Ahasverus.

Ali je prav, da Ljubljana nehvaležnim Topčidercem pošilja gnoj?

Donava, ki ima velikansko ozemlje v svoji oblasti, nabira na dolgi poti mnogo gradiva, zemljiščem tečnega. Prod in pesek pušča v gornjem teku, na prostoru v

spodnjem pa plodnega blata nanaša. Velik del Ogerske, Srbske, Bolgarske in Rumunske je ta reka s svojim splavom pokrila. Ondi so kraji, kjer se zemlja samo z brano nekoliko zrahlja, pa potem žito čudovito plenja.

Odveč bi bilo v teh krajih zemljo gnojiti, vzlasti ker se leto in dan le enkrat žanje ter se njive zaradi obilnosti sveta tudi večkrat neposejane v prahu puščajo. Gotovo bi zrno tako težko in jedrnato ne bilo, ako bi s živalskim gnojem polje gnojili. Tù je svet redilnih tvarin sam po sebi uže tako poln, da se kraj, kjer se kup slame sožge, v rasti ne loči od tacega, kjer slamnatega pepela ni nič ležalo.

Od tod pride, da krompir na močni zemlji z živalskim gnojem (gnjilcem) zeló pognojeni njivi le stebila in perje dela, zrna pa ne; pesa gre v perje, fižol divja in ne obrodi zrna; strn je pomladi na moč lepa, a kedar ima cvesti, poleže in stare jo rija, pridelajo se pleve mesto zrna.

Topčiderci torej po razumljivih vzrokih ter po pravih naravnih vodilih živalski gnoj zametujejo. Nespačetno pa je postopanje ljudi v krajih, kjer zemlja brez gnoja ničesar ne rodi, a vendar le najboljši gnoj, v reke ga spuščajoči, zametujejo, ter vodé s človeškimi odpadki ognjusujejo.

V velikih mestih v Londonu in Parizu začeli so v novejših časih premišljevat, kaj bi bilo ukreniti, da bi gnojnico iz stranišč v izboljšanje polja rabili. Naredili so v to svrhu pod zemljo široke žlebove, v katere so tekočo vodo napeljali. Le-ta pomiva in odnaša vso priteklino v velike jame zunaj mesta. Od tod razpeljavajo posebni, v ta namen narejeni stroji gnojnico in napajajo po rôvih polje v bližini mesta. Velika ravnina pod Londonom, poprej pustota, spreminja se po tej napravi v rodovito polje, za gnojnice vrača se pa Londoncem mleko in razno sočivje v veliki obilici. Tudi Parižanom se taka naprava od dne do dne bolje splačuje.

Tako umno delo pa ni osamljeno ostalo; začela so Londonce in Parižane tudi druga mesta, kakor Berlin, Dancig itd. posnemati, kajti vsak se rad smrdljive gnojnice znebi, da dobí za-njo ceno okusno mleko in sočivje, surogatno kavo, sladkorja in mesá.

Da bi se to, kar mesto povžije, zopet polju vrnilo, postavljajo zopet v nekaterih mestih kiblice pod stranišča, ki so tako narejene, da se polne tesno zapró in s praznimi nadomestijo. Take kiblice napolnene z najboljšim gnojem spraznujejo na primernem prostoru zunaj mesta ali jih pa naravnost na polje vozijo.

V poslednjih letih se je ta naprava zaradi težavnosti pri premenjevanju kiblic tako predrugačila, da s cementom trdno narejena jama pri vsaki hiši odpadke na-se vleče, skozi luknjo na oboku pripravljeno izsrkava se gnojnica v pripraven sod, ki se vozi od hiše do hiše, dokler ni poln. Odpadki se speljajo v veliko gnojnišnico, potem pa na polje. Ako je pa treba ta gnoj v daljne kraje voziti, delajo iz tacega blata kosce v podobi opeke, ki ga na sapi posuše (poudrette). Čistenje stranišč na ta način imenujejo pnevmatično kidanje (pneumatisches System).

Slednjega čina poprijel se je ljubljanski mestni odbor. Želeti bi bilo, da bi ti dobri nameni mestnega odbora mrtvi sklepi ne ostali, vsaj ni dvomiti, da bi se ta stvar praktično izvršiti ne dala. Kaj ima naš mestnjani in kmetovalec svetlih zgledov na Posavji? Posavci kupujejo gnojnico iz mestnih stranišč po primerno visoki ceni (vojašniška pri sv. Petru jih stane na leto in dan čez 100 gold.) in jo marljivo po polji razpeljavajo. Mestnjani ljubljanski pa rad v mleko in v sočivje spremenjeno gnojnico kupuje. Takemu kmetovalcu pa tudi kruha ni treba stradati.

Zato, Ljubljana, ne pošiljaj gnoja v tujino nehvaležnim Topčidercem, temuč privošči ga domačinom, vsaj bogata okolica tudi bogati mesto!

V Lipah meseca julija.

M. Peruzzi.

Prirodopisne stvari.

Vrbar, rojar ali lesni črv.

(Konec.)

Mesto, kjer je gosenica (ali pa če jih je tudi več skupaj bilo) drugo spomlad na deblu glodala, spozna se lahko po nekoliko vdrti in bolj črni skorji (na mlajših drevesih) z veliko luknjo spodaj, ob kateri nahaja se precejšnja kopica debelim lesnim opilkom podobnega razglodanega lesa z drevesnim sokom namešane. Ta prostor, navadno velikosti dlana človeške roke, mora se do živega lesa izrezati, da se tako daljni rov (in če je več vrbarjev bilo na enem prostoru, tudi drugi rovi) gosenice v les najde. Če je ta rov naravnost gor zvrtnan, more se mrčes z močnim, zadosti dolgim in špičastim dratom v njem prebosti in pokončati. Dokaz, da se je gosenica na ta način umorila, je, da — ko se z dratom v rojo drega, se iz nje sliši neko „žekanje“, na kar se iz luknje rujavkast sok pricedi; če je pa rov na eno ali drugo stran zaokrožen, ali pa izpod drevesne skorje naravnost proti strženu umerjen, se z dratom nič ne opravi. Tu mora se pa vzeti ozko in dobro nabrušeno, zadosti dolgo dleto, s katerim se po roji skorja in les toliko časa izrezuje, da se do črva samega pride, kateri se potem brez pardona umori.

Tako napravljene in izrezane rane morajo se potem gladko obrezati in osnažiti, ter skrbno in dobro z drevesnim (cepilnim) voskom zamazati in lepo obvezati, da se zopet dobro in čisto obrastejo in zacelijo, a drevo samo pa pogina obvaruje. Na ta način se je tukaj lansk leto na sadnih sosednih vrtih več jabolčnih in hrševih dreves v premeru od 1 do 3 dm. s prav dobrim vspehom pogina otelo, katerih (tudi vmes nekatere prav velike in globoke) rane so uže zdaj dobro obtečene in zaceljene.

Doraščena, dve leti stara gosenica dolga je od 7 do 10 cm.; njene živo črne rožene čeljusti so jako močne in ostre; ravno take barve je tudi njena krepka, plošnata in trda glava. Ves život njen obstoji iz 12 obročkov; prvi na obglavji (obglavje samo), pod katerega, ako jo dregneš, skoraj vso glavo skrije, previden je s črno liso klobuku čez sredo preklane štule podobno; daljni trije obročki so ob stranéh brez gub, a na zadnjih osmerih se pa ob vsaki strani nahajate po dve nekoliko poševni grbi, nad katerima nahaja se na vsaki strani po ena bolj temno-rujava, nekoliko podolgasta pika; brez takih pik sta pa le drugi in tretji obroček od glave. Sprednji del gosenice in pa obrobka na životu ali obnožje je v podolžji umazano-rumeno-voščene barve; barva hrbtišča je pa do prvega obročka na obglavji mesnato-rudeča. Ves život ob stranéh in po hrbtu je z redko in rujavo, do 4 mm. dolgo dlako poraščen, spodaj na životu je pa popolnoma gladka. Nog ima na obglavji 6, na obsredji života 8, in prav na zadnjem koncu 2; zadnjih deseterih nog je valjastih in z ostrimi krempljci prav dobro previdenih. Gosenica je jako čila in živa, ter v hoji naprej in poritensko zelo brza.

Ko je gosenica v dveh letih se popolnoma razvila in dorastla, zleze iz drevesnega debla, da si poišče v trobljivem lesu ali pa v kaki drugi šari primerne prostora in suhega kraja za zabubovanje. Prve pridejo na dan v prvi polovici meseca maja; če so napadena

drevesa blizo poti ali ceste, ne boš ob tem času in tudi pozneje ravno redkokrat videl posamezne gosenice čez pot brisati jo; če so pa taka drevesa blizo hiše ali družega poslopja, opazil bodeš jo tudi tukaj, kjer si skrbno poišče pripravnega prostora — se zabubiti. Tudi ta mrčes napravi si iz razne primerne drobne in suhe ropotije dobro zliman gornji mešiček, v katerem, kot gosenica še celih pet tednov počasi svojo prvotno barvo v vedno bledejo spreminja — počiva. Po preteku tega časa spremeni se še le v pravo 5 cm. dolgo, lepo-rujavo bubo. Spodaj na bubi opazuje se pet gladkih, ob zunanjih robih lepo-rujavih, a na ušencih pa svitlo-rumenih, belkasto-lisastih obročkov; na hrbtu je pa 7 takih obročkov vidnih, od katerih se prva sprednja dva pod krilišče skrivata, da jih na spodnjem delu videti mogoče ni. Čez obročke in pa ob zadnjem koncu ima buba 8 z večimi, a šest pa z manjšimi zobci (žagici podobnih) obrobkov, kar dela njeno površje za tip ostro in močno rapavo; bubini zadek previden je z dvema trdim in kratkima špičkoma. Kljunčku podobna bodica dela njeno (bubino) glavo rogomentno; od tega kljunčka 2 do 3 mm. oddaljeno ima na oprsji buba še majhen špičast izrastek.

Buba, katera meri v premeru 15 do 18 mm., postane pozneje rujavo črna in se nekoliko sključeno drži.

Oni vrbarji, kateri se v prvi polovici meseca maja kot godni zapredejo, zlezejo kot metulji v prvi polovici meseca julija na dan, na kar se oplodijo in nekoliko ur po oplodbi prično babice na zgoraj opisane kraje svoja jajčica polagati.

Med ptiči so vrbarjevi najhujši sovražniki žolne vsakovrstnega plemena, mali brgljezi in plezalci skrbno obirajo jajčica iz skorjinih razpok; detalji, zelene in črne žolne ga pa tudi sè svojimi kljuni iz drevesnih debel dolbijo in izkljujejo. Kdor bi bil temu neverni Tomaž, naj le sadno in drugo listno drevje, če je tudi mlado in po žolnah tu in tam izdolbljeno, skrbno preišče, pa bode kmalu na koži zapazil vrbarjevi vhod in vežo pred njegovo glavno luknjo v drevesno deblo.

In tako smo zopet z enim prav navihanim sadnim škodljivcem domači sadjerejci v vsih njegovih potezah in posebnostih po praktičnem opazovanji pri kraji, da ga bomo ložeje zasledovali in ga gotoveje pokončevali.

Prem dne 21. julija.

Matija Rant, národní učitelj.

Kako stoji z vipavskim sadjerejskim društvom?

Da za to društvo se zanimajoči gospodje kmetovalci zvedó, pri čem da smo, počastujem se, jim sledeče pojasnilo podati:

Sl. c. kr. deželna vlada je z odlokom od 7. julija društvena pravila potrdila. Zdaj gre pred vsem skrb za to, da se za potrebni dve drevesnici, namreč za eno veliko, za severnejše ude društva namenjeno na Razdrtem na Pivki, in za drugo manjšo za južnejše ude — Vipavce, Primorce, Uremce — namenjeno na Lozicah v Vipavi, denar dobi. Svet za drevesnice se bode ali kupil, gotovejše pa le v najem vzel. Skrb gre zdaj tudi za to, da se za tri- ali štiriletno plačo društvenega vrtarja in pa za tri- ali štiriletno režijo društva sploh potrebni denar dobí, kajti tega ne more nihče zahtevati, da bi udje društva tri ali štiri leta — to je toliko let, dokler prvo za oddajanje namenjeno ali proračunjeno drevje ne doraste — po en forint na leto plačevali, da bi pa za to le eno drevesce dobili. Kakor hitro bode